

'Inspireren en bewegen'

Aan de slag met de ondersteunende rollen in de les lichamelijke opvoeding

Dit artikel is een soort boekbespreking. Het geeft een duidelijk beeld van hoe men in België omgaat met reguleren. Duidelijk wordt dat de ondersteunende rollen in dienst staan van beter leren bewegen, het hoofddoel van ons vak

TEKST LEEN HAERENS E.A.

Met het boek *Inspireren en bewegen* willen de auteurs leraren lichamelijke opvoeding inspireren om ondersteunende rollen te integreren in hun praktijklessen. Met ondersteunende rollen verwijzen we naar elke rol (bv. coach, scheidsrechter, feedbackgever, choreograaf, kapitein...) waarin een leerling één of meerdere medeleerlingen ondersteunt bij of tijdens het bewegen. Zo kan een leerling

bijvoorbeeld de ondersteunende rol van feedbackgever opnemen en zijn medeleerlingen verbaal ondersteunen tijdens het spel. Hetzelfde gebeurt wanneer leerlingen elkaar in de rol van coach of evaluator aanwijzingen geven of bijsturen. Ook wanneer leerlingen de rol van helper, choreograaf of scheidsrechter opnemen, ondersteunen ze elkaars leerproces. Het ondersteunen wordt dus zeer breed bekeken en niet beperkt tot het helpen en bijstaan.

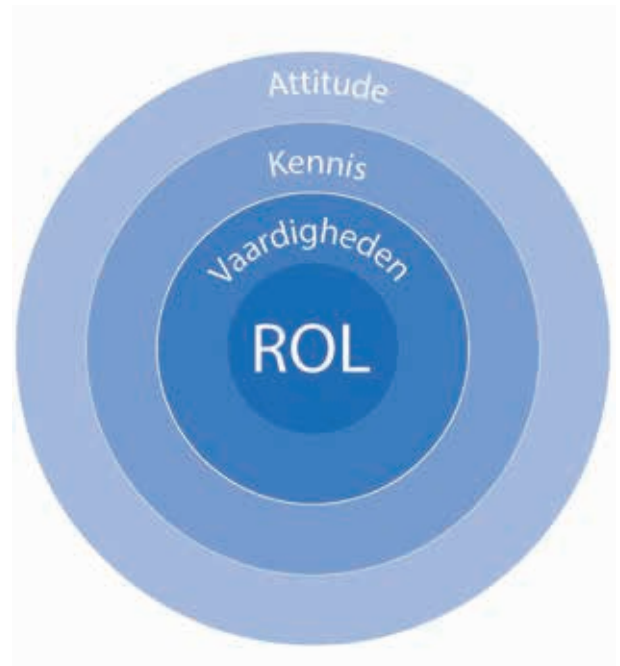

▲ Ingrijpen indien nodig

Ondersteunende rollen

Door het uitvoeren van ondersteunende rollen helpen leerlingen niet alleen elkaar. Leerlingen geven aan dat ze zelf ook meer inzicht in een beweging of spelvorm verwerven als ze elkaar mogen observeren en de kans krijgen om elkaar feedback te geven, te coachen, bij te sturen, of te beoordelen. Leerlingen in de rol van feedbackgever in gymnastiek krijgen bijvoorbeeld een zeer duidelijk beeld van de aandachtspunten van een steunsprong (handen verbekken hoog), omdat ze de beweging meerdere keren en gericht bekijken, en hierover feedback geven aan een medeleerling. Hierdoor zijn ze na verloop van tijd beter in staat om aan te geven waarom een medeleerling al dan niet slaagt in het uitvoeren van de sprong. Wanneer leerlingen daarna zelf de sprong uitvoeren, zullen ze bewuster met deze aandachtspunten omgaan en worden ze hierdoor zelf ook een betere beweger. Ze slagen er beter in zelf aan te geven waarom hun uitvoering al dan niet lukt.

We spreken van 'ondersteunende' rollen, omdat het integreren van deze rollen in de eerste plaats versterkend werkt voor de realisatie van bewegingsdoelen. Dit is cruciaal, want ook wij zijn ervan overtuigd dat het realiseren van bewegingsdoelen centraal staat in de lichamelijke opvoeding. Het werken met ondersteunende rollen draagt ook bij tot de persoonlijke ontwikkeling van leerlingen. Wanneer leerlingen elkaar coachen of feedback geven, of wanneer ze de rol van scheidsrechter of choreograaf opnemen, vereist dit dat ze leiding nemen, dat ze op een constructieve manier communiceren met elkaar, dat ze luisteren naar elkaar, en zich steeds beter kunnen inleven in de andere leerlingen. Of anders gezegd, het werken met ondersteunende rollen zorgt ervoor dat leerlingen meerdere sociale competenties ontwikkelen. Omdat leerlingen die sociaal competentier

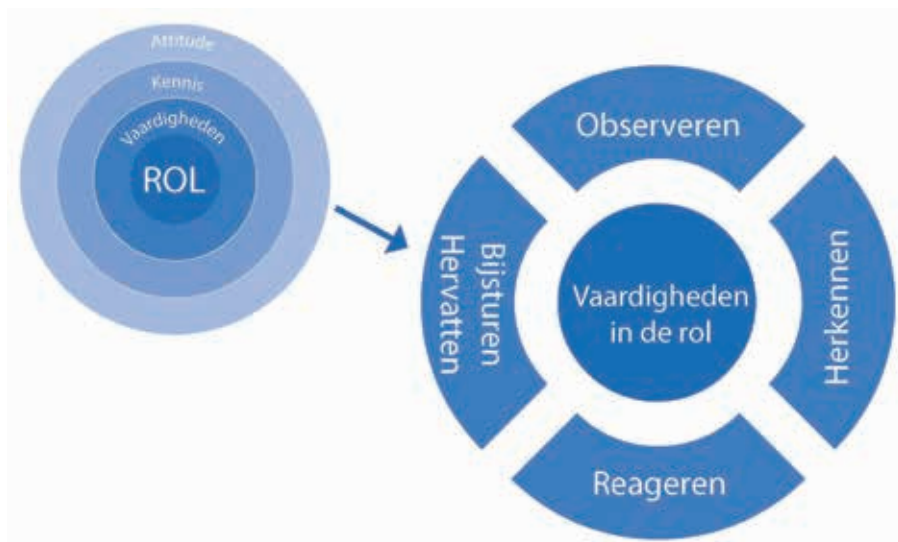
▲ Schematische voorstelling van het concept van de rollen

zijn, een positiever zelfconcept ontwikkelen, zal het werken met ondersteunende rollen ook het zelfconcept van jongeren versterken.

Maar hoe kan je als leraar ondersteunende rollen op een haalbare en efficiënte manier in jouw lessen integreren binnen de beperkte lestijden voor lichamelijke opvoeding? En wat zijn de voordelen, maar ook de uitdagingen van het werken met ondersteunende rollen?

Het concept van de rollen

Een motorische competentie bestaat niet enkel uit vaardigheden (bv. vormspanning), maar ook uit kennis (bv. aandachtspunten) en attitudes (bv. geconcentreerd en met durf). Ook een rol kan je opdelen in vaardigheden, kennis en attitudes. Deze opdeling vormt dan ook de basis van

▲ Schematische voorstelling van de vier vaardigheden in de rol

▲ Schematische voorstelling van de vaardigheden gekoppeld aan kennis

het concept waarmee je als leraar een rol kan ontwerpen.

We kunnen vier belangrijke vaardigheden onderscheiden die in elke rol uitgevoerd worden:

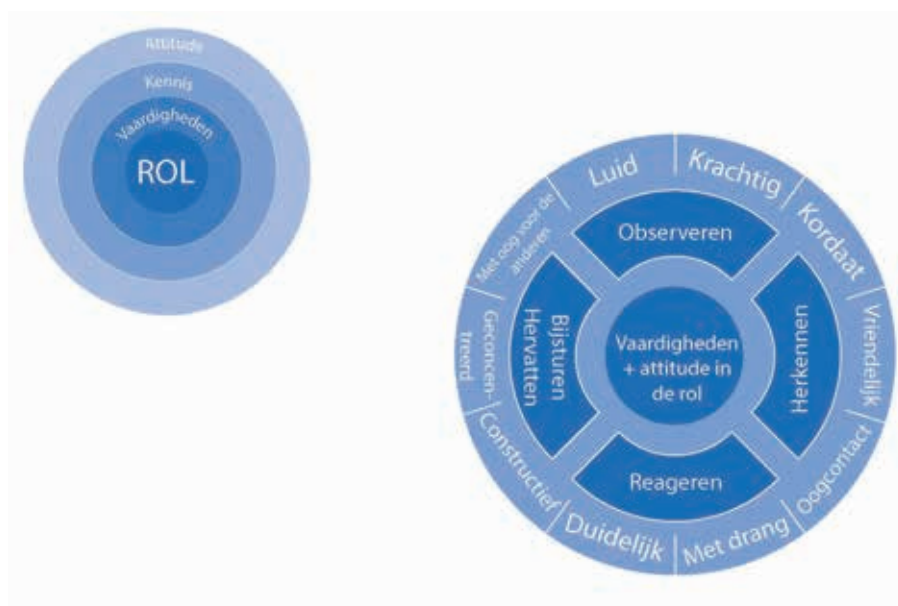
- 1 observeren
- 2 herkennen
- 3 reageren
- 4 bijsturen of hervatten.

Om de vaardigheden in de rol correct uit te voeren, hebben de leerlingen twee soorten kennis nodig: kennis van het WAT en van het HOE.

De leerling heeft in de eerste plaats inhoudelijke kennis nodig. We noemen dit het WAT. Deze kennis is gekoppeld aan de bewegingsdoelen.

De leerling heeft daarnaast ook kennis nodig over wat er verwacht wordt in zijn rol. We noemen dit het HOE, of het werkpatroon van de rol. Een werkpatroon is een beschrijving van opeenvolgende uit te voeren vaardigheden in een bepaalde rol (bv. observeren-herkennen-reageren). Het werkpatroon is met andere woorden een houvast voor de leerling, hoe die zich dient te gedragen in zijn rol. Het is een stappenplan waarmee we de rol voor de leerling concretiseren. Om de rol te kunnen uitvoeren is het belangrijk dat de leerling dit werkpatroon ook kent.

We weten nu welke vaardigheden leerlingen in de rol uitvoeren, en welke kennis ze nodig hebben. Dit brengt ons bij de derde component, namelijk de attitudes.

▲ Schematische voorstelling van vaardigheden gekoppeld aan attitudes (houding)

▲ *Zorgen voor een veilig gevoel*

Samengevat geven we het voorbeeld van Thomas in de rol van scheidsrechter:

Rol van scheidsrechter	
Wat doet Thomas? = vaardigheden	Observeren van de bal
	Herkennen wanneer de bal uit is
	Reageren door te fluiten en te roepen 'bal uit'
	Hervatten van het spel aan de zijlijn
Wat weet Thomas? = kennis	De spelregels
	Het werkpatroon in de rol
Welke houding heeft Thomas? = attitude	Geconcentreerd zijn
	Durven

Van eenvoudig naar complex

Elke rol kan je eenvoudiger of complexer invullen. Het gemakkelijker en moeilijker maken kan op verschillende niveaus gebeuren:

- op het niveau van de vaardigheden
- op het niveau van de kennis
- op het niveau van de attitudes.

We verduidelijken aan de hand van een voorbeeld. We kiezen hier voor de vaardigheid 'herkennen'.

Bij het herkennen zal vooral de hoeveelheid informatie de moeilijkheidsgraad bepalen. Hoe meer aandachtspunten de leerlingen observeren, hoe moeilijker het wordt om deze te herkennen (bv. één versus drie aandachtspunten) (**opbouwlijn 'hoeveelheid informatie'**).

Analoog aan het observeren kan je het herkennen binnen de rol vereenvoudigen door de leerlingen per twee te laten werken (**opbouwlijn 'zelfstandigheid'**) of door het herkennen van aandachtspunten te beperken tot een bepaald onderdeel van de bewegingsuitvoering (**opbouwlijn 'complexiteit van de beweging'**).

Het herkennen wordt ook gemakkelijker wanneer je leerlingen met opgenomen videobeelden laat werken (**opbouwlijn 'snelheid van informatieverwerking'**). Op deze manier kunnen de feedbackgevers de beelden verschillende keren opnieuw bekijken of vertraagd bekijken en hebben ze zo meer tijd om de opgegeven aandachtspunten te herkennen. Sterkere leerlingen herkennen de aandachtspunten tijdens de bewegingsuitvoering zelf.

Aandachtspunten voor de toekomst

1. Het werken met rollen is zeker niet in elke les even relevant. We dienen ons steeds af te vragen of het integreren van de rollen zal bijdragen aan de realisatie van de bewegingsdoelen, en of de ondersteunende rollen kunnen geïntegreerd worden zonder aan bewegingstijd in te boeten.
2. Een tweede belangrijk aandachtspunt in functie van het verhogen van de kans op succes is het belang van afstemming met jouw eigen lesgeefcontext, maar ook met jouw persoonlijke lesgeefstijl. Het is met andere woorden een must dat je als leerkracht de rollen die je wil gebruiken zelf ontwikkelt zodat deze afgestemd zijn op jouw eigen situatie en lesgeefstijl. Bovendien kan je zo ook rekening houden met wat jij haalbaar vindt.
3. Je kan ervoor kiezen om individueel aan de slag te gaan. Maar het is misschien nog interessanter als je dit boek als inspiratiebron gebruikt binnen jouw vakgroep. De inhoud van het boek kan dan als vertrekpunt dienen voor een inhoudelijk vakgroepoverleg over

de concrete invulling van het curriculum en de daarbij horende leerlijnen in verband met de rollen. Je kan bijvoorbeeld samen met jouw collega's bepalen hoe je de rol van coach wil opbouwen van het eerste tot zesde jaar, en welke tussenstappen je daarbij wil hanteren. We hopen dat je deze uitdaging wil aangaan.

4. Verder onderzoek is nodig om de effecten van dit concept in kaart te brengen. Het doctoraat van Katrijn Opstoel naar het 'Creëren en evalueren van een stimulerende leeromgeving door het leren regelen in de les lichamelijk opvoeding in het basisonderwijs' maakt daar deel van uit. Het project is onderdeel van de Leerstoel 'Pedagogiek en onderwijskunde van de lichamelijke opvoeding' die ingevuld wordt door Prof. De Martelaer en is een samenwerking tussen de Universiteit Utrecht, de Koninklijke Vereniging voor Lichamelijke Opvoeding (KVLO), de Universiteit Gent en zes ALO's.

Boek: (2017) Haerens, L., e.a.. *Inspireren en bewegen* – Aan de slag met de ondersteunende rollen in de lessen LO- Acco, Leuven

Auteurs

Haerens Leen (UGent), Tallir Isabel (Arteveldehogeschool Gent), Verstraete Stephanie (Hogeschool West-Vlaanderen), Permentier Veerle (Hogeschool Gent), Vonderlyncx Veerle (UGent)

Foto's

Anita Riemersma

Contact

Veerle.Vonderlyncx@UGent.be

Kernwoorden

reguleren, ondersteunende rollen, persoonsdoelen, secundair onderwijs